

странстве, раскрывающее историю и современные подходы к музеефикации памятников каменного века и эпох энеолита-бронзы. Книга с успехом может быть использована в педагогической практике вузов, где готовят специалистов по музеологии и охране культурного наследия, а также при организации «археопарков» и музеев по истории первобытного общества.

Подано до друку: 08.02.2012 р.

Н.Г. НОВИЧЕНКОВА

**III Міжнародна науково-практична конференція
«Історико-культурна спадщина Причорномор'я:
вивчення та використання в освіті та туризмі»
(28–30 квітня 2011 р., м. Ялта)**

Кримським гуманітарним університетом (м. Ялта) спільно з Ялтинським історико-літературним музеєм регулярно проводяться науково-практичні конференції історико-краєзнавчого спрямування, в яких чільне місце посідає археологічна проблематика. За матеріалами цих конференцій – «Християнство на Південному узбережжі Криму» (2000 р.), «Пам'ятки Південного узбережжя Криму: вчора, сьогодні, завтра» (2002 р.), «Пам'ятки Криму: історичне минуле і сучасність» (2004 р.) – надруковано 3 збірники наукових праць.

Усі згадані наукові форуми, присвячені проблемам вивчення, використання й охорони вітчизняної історико-культурної спадщини з регіональних спочатку перетворилися на всеукраїнські, згодом набули й міжнародного характеру. На конференції 2004 р. у зв'язку з тим, що учасниками розробляються наукові проблеми, які стосуються не тільки територію Кримського півострова, але й суміжних регіонів, було прийнято рішення розширити географічні межі конференції й надати їй постійну назву – «Історико-культурна спадщина Причорномор'я: вивчення та використання в освіті та туризмі». Так остаточно визначилися нагальні напрями і тематика досліджень, що репрезентуються в доповідях та повідомленнях й об'єднують усіх учасників Ялтинської конференції:

- 1) вивчення пам'яток археології, історії та культури;
- 2) використання історико-культурної спадщини Причорномор'я у розвитку гуманітарної освіти;

На пленарному засіданні 28 квітня виступили: проректор з наукової роботи Кримського гуманітарного університету, к.п.н., доцент *О.Ю. Пономарьова*, яка ознайомила учасників конференції з історією, напрямками та результатами наукових досліджень університету; д.і.н., проф. Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського *А.А. Непомнящий*, який поділився досвідом роботи спецради із захисту дисертацій за спеціальністю «Пам'яткознавство».

Музеєзнавство», що діє при Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, та професори Російського державного гуманітарного університету (м. Москва) д.і.н. *М.А. Давидов* і д.і.н. *С.О. Фокін*, які зробили цікаву співдоповідь стосовно становлення та еволюції світоглядних переконань М.С. Воронцова.

Подальші виступи на пленарному засіданні були присвячені проблемам збереження пам'яток історії та культури, їх обліку, використання в гуманітарній освіті, у розвитку археологічного й історико-краєзнавчого туризму – зокрема, доповіді: д.і.н. *Н.О. Гаврилюк* і к.тех.н. *Н.П. Тимченка* (м. Київ) щодо музеєфікації археологічної пам'ятки як фінальної фази її дослідження (на прикладі курганів і Салачицьких старожитностей Бахчисарая); к.і.н. *О.О. Попової* (м. Москва) про відоме городище Чайка на околиці Євпаторії як туристичний об'єкт; к.п.н. *В.І. Азаркова* (м. Саки) про створення нових туристичних об'єктів (на прикладі городища Кара-Тобе у Північно-Західному Криму) методами експериментальної археології. Актуальні питання відсутності суворого та докладного обліку археологічних пам'яток у кожному з регіонів й у цілому в країні знайшли відображення у доповіді к.і.н. *Г.М. Тоцева* «Археологічна спадщина України».

З однією з цікавих, але маловідомих сторін історії вітчизняної археології ознайомив учасників конференції у своїй доповіді «Одеській археологічній з'їзд (у сприйнятті суспільства та влади)» к.і.н. *О.С. Смирнов* (м. Москва). Проблема грецької колонізації Північного Причорномор'я присвятив свою доповідь «Архаїчна хора Ольвії як еталонна пам'ятка Великої грецької колонізації» к.і.н. *С.Б. Буйських* (м. Київ). Він наголосив на тому, що хора Ольвійського поліса як визначна пам'ятка колонізаційної епохи оцінена ще не достатньо, хоча її потенційні науково-пізнавальні можливості, на думку доповідача, величезні.

Дуже цікавими були ще дві доповіді з археологічної тематики, заслухані на пленарному засіданні: к.і.н. *С.О. Коваленко* (м. Москва) репрезентував науковий аналіз низки досі не введених до наукового обігу монет Пантікалея, к.і.н. *С.Г. Бочаров* (м. Сімферополь) розповів про перші археологічні дослідження на території середньовічного селища Джаліта (Яліта) в Ялті в 2010 р.

Пам'яткам архітектури минулого були присвячені на пленарному засіданні доповіді д.і.н., професора *Л.Ф. Циганенка* (м. Ізмаїл) про перлини культурного будівництва Ізмаїльщини, к.і.н. *А.В. Дізанової* (м. Ізмаїл) про фортеці Північно-Західного Причорномор'я (Кілійська, Білгород-Дністровська, Ізмаїльська) як пам'ятки історико-культурної спадщини та *В.Е. Виноградова* (м. Ялта) про застосування художнього металу в архітектурі Ялти періоду модерна. Значний інтерес викликав в учасників конференції виступ лауреатів Державної премії України, провідних архітекторів Ялтинської філії «КримНДДпроект» *Е.В. Дорохиної* та *Н.П. Старикової*, присвячений проблемам охорони культурної спадщини в містобудівному проектуванні (на прикладі реконструкції та благоустрою набережної та Пушкінського бульвару в Ялті). Якісним доповненням до цієї насиченої цікавими матеріалами доповіді стало

повідомлення *І.Ф. Фоменка* «До історії каплиці на набережній Ялти». З історією Лівадії доімператорської доби ознайомила лауреат премії ім. Д.С. Лихачова *М.О. Земляниченко* (м. Ялта). Завершив пленарне засідання конференції д.і.н., професор *О.А. Мірошников* (м. Ялта), який, аналізуючи філософський сенс платонівських творів, намагався відслідкувати вплив ідей давньогрецького мислителя на ідеологічні уподобання сучасності.

На другий день, 29 квітня, конференція працювала в секційному форматі. З трьох секцій – «Історична спадщина», «Культурна спадщина» та «Археологічна спадщина», найбільш представницькою була остання. Тут було виголошено 24 доповіді, присвячені різним аспектам дослідження греко-римських і варварських старожитностей Північного Причорномор'я. Особливий інтерес викликала доповідь к.і.н. *О.В. Переводчикової* (м. Москва) «Скіфський звіриний стиль і навколишній світ», яка новими штрихами намагалася доповнити картину історико-культурного діалогу мистецтва номадів Євразійського степу із зображувальними традиціями інших сусідніх народів на його заході та сході. *А.Г. Плешивенко* (м. Запоріжжя) приурочила свою доповідь до одного зі славетних ювілеїв у скіфології, а саме до 100-річчя дослідження видатної пам'ятки скіфської культури – кургану Солоха. К.і.н. *С.І. Лук'яшко* (м. Ростов-на-Дону) доповів про кістяні деталі, що використовувалися при виготовленні скіфських луків, к.і.н. *Б.А. Раєв* (м. Ростов-на-Дону) зупинився на характеристичні конструктивних особливостей меотських гончарних печей. Цікавою й змістовною була також доповідь *О.В. Новікової* (м. Севастополь) «Підсумки вивчення грецьких і варварських пам'яток Західного Криму (доримський період) у працях вчених 20–30 рр. ХХ ст.».

Новий підхід до вивчення херсонеських надгробків у доповіді «Загальногрецькі та місцеві традиції в художній культурі елліністичного Херсонеса» продемонструвала *Ю.Л. Лейбенсон* (м. Сімферополь). Рідкісній групі знахідок пізньоелліністичного та римського скла присвятила добре вибудовану та гарно проілюстровану доповідь *К.В. Новиченкова-Лукичева* (м. Ялта). Цікавою і дещо дискусійною була доповідь молодого дослідника *М.І. Тюрина* з Севастополя «Мірні кувшини та деякі питання метрології елліністичного Херсонеса».

Значна частина доповідей тематично була пов'язана з розробкою проблеми «Рим та Північне Причорномор'я», джерелознавча база для дослідження якої значно поповнилася за останнє десятиріччя. Це знайшло відображення у кількох репрезентованих на секції доповідях: к.і.н. *І.І. Марченко* та к.і.н. *Н.Ю. Лимберис* (м. Краснодар) «Про тип бронзового італійського посуду зі Слов'янська на Кубані»; к.і.н. *Д.О. Костромичева* (м. Севастополь) «Римське кавалерійське спорядження з Херсонеса»; *В.В. Дорошко* (м. Севастополь) «Римляни в Херсонесі (картографія знахідок II – середини III ст.)»; *М.В. Новиченкової* (м. Київ) «Фрагменти овальних римських щитів *Scutum* з розкопок святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло»; *О.В. Лисенко* (м. Сімферополь) «Про час

та можливі механізми формування нумізматичного комплексу Ауткінського святилища»; *Т.В. Дюженко, В.В. Дорошко, А.А. Філіпенко та С.В. Ушакова* (м. Севастополь) «Вивчення будівельної кераміки Херсонеса та його округи: матеріали с латинськими клеймами».

Особливу зацікавленість і жваву дискусію викликала співповідь біологів – к.б.н. *П.Є. Гольдіна та С.Б. Старцева* (м. Сімферополь) «Кісткові рештки жертвних тварин зі святилища Гурзуфське Сідло», які ретельно дослідили численні палеозоологічні матеріали пам'ятки з використанням новітніх методик. Низку доповідей (про які йшлося вище), присвячених визначній археологічній пам'ятці Криму – святилищу біля перевалу Гурзуфське Сідло – увінчувала підсумкова, присвячена 30-річному ювілею її відкриття та підбиттю основних результатів дослідження, яку зробила *Н.Г. Новиченкова* (м. Ялта).

Частина доповідей на секції була присвячена проблемам середньовічної археології північно-причорноморського регіону. Це доповіді к.і.н. *С.В. Ушакова та О.П. Дорошко* (м. Севастополь) «Червонолакова кераміка з розкопок центрального нефу базилики «Крузе»: до питання про час будівництва храму»; *О.М. Литовченко* (м. Харків) «Про технологію та матеріали мозаїк візантійського Херсона»; *А.О. Філіпенко* (м. Севастополь) «Розвідувальне обстеження фортеці Кермен-Бурун»; *О.М. Масловського* (м. Азов) «Датуючі можливості полив'яної кераміки причорноморського виробництва XIII–XIV ст. для пам'яток Східної Європи»; *М.О. Белова* (м. Ростов-на-Дону) «Нове середньовічне поховання з лівобережжя р. Ей».

Тема використання археологічних пам'яток в організації дозвілля та культурно-пізнавальному вивченні минулих епох була порушена в доповідях *Ю.П. Спіцина* (м. Запоріжжя) «Археологічна спадщина регіону – складова частина історико-культурного ресурсу розвитку туризму»; к.і.н. *М.В. Фоміна та А.Ю. Худешенко* (м. Харків) «Археологічний туризм в Україні: перспективи розвитку»; *Д.С. Василенко* (м. Краснодар) «Рекреаційний потенціал фортифікаційних і культових пам'яток епохи середньовіччя долини р. Мзимта».

Завершуючи це повідомлення, зауважимо, що в перервах між засіданнями учасники конференції мали можливість оглянути археологічну експозицію Ялтинського історико-літературного музею. Особливу зацікавленість у них викликала виставка знахідок зі святилища біля перевалу Гурзуфське Сідло, присвячена 30-й річниці від початку його розкопок.

Підводячи підсумки роботи конференції на заключному пленарному засіданні 29 квітня, учасники відзначили високий рівень її організації та наукову значимість заслуханих доповідей. Як позитивний і обнадійливий факт була особливо зазначена активна участь у роботі конференції молодих науковців – студентів старших курсів, аспірантів, здобувачів з різних установ країни.

У резолюції конференції зазначено, що пам'ятки археології, історії та культури Причорномор'я і пов'язані з ними музейні зібрання старожитнос-

тей містять величезний культурний потенціал з боку перспектив його всебічного використання в гуманітарній сфері – освіті, краєзнавстві, туризмі тощо. Але використовувати потужний, інформативний і такий, що має значну виховну силу, ресурс історико-культурної спадщини регіону треба на якісно новому рівні – із залученням провідних наукових сил і на основі спеціально створених державних програм. Цілеспрямована просвітницька діяльність повинна здійснюватися не тільки в закладах освіти та культури, але й поза ними з метою розбудити та підсилити увагу громадськості до історико-культурної спадщини, краще ознайомити її з чинним пам'яткоохоронним законодавством.

Насамкінець учасниками було висловлено оргкомітету чимало конструктивних пропозицій щодо подальшого вдосконалення та покращення проведення подальших конференцій. Зокрема, від багатьох учасників пролунало побажання у майбутньому присвячувати спеціальні засідання вужчим, але нагальним проблемам – наприклад досвіду вивчення святилищ, храмів й інших сакральних пам'яток або сучасній методиці роботи з нумізматичними матеріалами тощо. Було висловлено також прохання провести наступну конференцію – за можливості – восени, щоб учасники мали можливість ознайомитися з археологічними пам'ятками Великої Ялти (тим-таки Гурзуфськом Сідлом).

Завершилася конференція 30 квітня знайомством учасників з пам'ятками археології та природи в околицях Масандрівського палацу. Проведення наступної IV Міжнародної конференції «Історико-культурна спадщина Причорномор'я: вивчення та використання в освіті та туризмі» планується на 2013 рік.

Подано до друку: 06.04.2012 р.